

MALAGASY TERMINALE

FOMBA FANADIHADIHANA LAHATSORATA

I. Famaritana

Ny atao hoe manadihady dia manazava, mamakafaka na mitondra amin'ny fomba hafa ny hafatra na ilay hevitra tian'ny mpanoratra ambara.

Azo sokajiana ho roa ny fanadihadihana lahatsoratra:

- Fanadihadihana voatarika
- Fanadihadihana tsy voatarika na malalaka

Ambara fa hoe voatarika ny fanadihadihana raha toa ka omban-drafitra ny fanotaniana omen any piadina. Misy karazany roa izy ity:

- Fanadihadihana voatarika amin'ny foto-kevitra
- Fanadihadihana voatarika amin'ny hevi-dehibe

Ka mba hahatontosy izany asa rehetra izany dia ilaina ny fananana ny drafitra mazava, tombony amin'izany ny famoronan'ny asa atao, ny filaminany ary indrindra ny fananana ny antoka kokoa amin'ilay asa. Ity fananganana ny drafitra ity no dingana voalohana amin'ny fanadihadihana lahatsoratra.

II. Fananganana drafitra

Ireto avy ireo zavatra tokony ho hita ato:

Foto-dresaka (F.D)

Hevitra ankapobeny iompanan'ny lahatsoratra. Azo arafitra amina teny andian-teny ny foto-dresaka.

Foto-kevitra (F.K)

Hafatra tian'ny mpanoratra ambara. Foto-kavotra iray ihany no hita isakin'ny lahatsoratra iray.

Hevi-dehibe (H.D)

Filazana misy ao anatin'ilay lahatsoratra.

Hevi-dehibe roa na telo no mety ho hita amin'ny lahatsoratra iray.

Zana-kevitra (H.K)

Hevitra main'ny antsipiriany (madinika) isam-pizarany.

Azo atao fihezanteny na andian-teny misy heviny ny zana-kevitra. Ny zana-kevitra tsirairay dia tokony ho azon hamarinina mivantana amin'ny lahatsoratra Ka ireo fehezanteny na andian-teny enti-manamarina ny zana-kevitra ireo porofo-kevitra.

Fanamarinana

Mialoha ireo toro-lalana voalaza rehetra ireo dia tsy maintsy vakina sy dinihina tsara ny lahatsoratra.

Fampiharana

Fantaro

Fa ny soratro sakaiza

Tsy hoe rediredin- tsaina

Te hannofy volana

Ka tsy fantatra hoe aiza

Tsy hay izay tanisaina

Fa manodikondin-bolana

Fa ny siratro sakaiza

No mamofara ny saina

Manentana fanahy

Manolokolo sy hitaiza

Tsy ho velon ahiahy

Fa ny soratro sakaiza

No hirakitra tadidy

Ny lasa sy ny ankehitriny,

Iantso mahaiza

Niantsaroka ny adidy

Mba tsy hanan-tsiny

Fa rediredy hoy maro

Ny soratra sy teny

Zava-maromifangaro

Ny saina no tefeny

Nefa hirakitra ireo tsiara

No isan'ny kendreny

RANOE (gazety hasina K.T.R laharana 00)

Hadihadio ny lahatsoratra

III. Fandrafetana ny teny fampidirana

Ny teny fampidirana dia fehezanteny vitsivitsy entina analorana ny asa atao amin'ny famelabelarana ary tokony ahitana:

- Fanazavana
- Tsoa-kevitra
- Fanehoan-kevitra

Toy izao ny endrika ankapobenin'ny teny fampidirana:

➤ ***Tari- dresaka***

Fehezantany roan a telo entina isariana ny mpamaky ho tonga amin'ilay hevitra voalaza ao amin'ilay lahatsoratra na momba ilay mpanoratra. Azo atao ny miainga amin'ny literatiora ankapobeny, tantaram-pirenena na koa zava-misy amin'ny fiainana.

➤ ***Fanolorana ny lahatsoratra***

Fehezanteny iray ilazalazana ny mikasikasika lahatsoratra: lohateniny, mpanoratra azy, loharanony.

➤ ***Fanolorana ny foto-kevitra***

Fehezanteny iray

➤ ***Fanolorana ny drafitra an ny hevi-dehibe***

Fehezanteny roan a telo:

Arafitra ao anaty fehezanteny ny hevi-dehibe tsirairay

a) Fanamarinana

Andininy iray ihany ny teny fampidirana

Fampiharana

Ilaina amin'ny zavatra rehetra ny literatiora. Tadiaviana amin'ny toerana rehetra ny literatiora. Manambara izany ny tonokalo mitondra ny lohateny hoe "Fantaro" nosoratan'I Ranoe, nalaina tamin'ny gazety hasina K.T.R laharana OO.

Voalaza ao fa manan-danja amin'ny fiainan'ny olona ny soratra. Andeha ary ho jerentsika voalohany ny fiheverana ny soratra manaraka izany ny anjara asan'ny soratra.

b) Famelabelarana

Famahavahana ireo drafitra natolotra tao amin'ny teny fampidirana no atao amin'ny famelabelarana. Koa amin'izany arahina araka nandaharana ireo drafita tao amin'ny teny fampidirana ihany koa ny famahavahana azy ireo ato amin'ny famelabelarana.

c) Firafiny

Atolotra ny hevi-dehibe (1) sy ny zana-kevitra iray namorona azy. Ny zava-kevitra iray dia azavaina amin'ny alalan'ny fehezanteny mihisa telo na efatra eo ho eo. Ny zava-kevitra iray dia amarina

Ny zana-kevitra roa mifanarakaraka dia ampifandraisana amin'ny alalan'ny teny na andian-teny iray atao hoe: tetezamita kety.

d) Fanamarihana

Koa satria fanazavana no atao ezahina ny tsy:

- Hamerenana fotsiny ny lahatsoratra
- Anomezana ny soso-kevitra
- Hitsikerana na hanoherana ny voalazan'ny mpanoratra

e) Ny tetezamita lehibe

Fehezan-teny entina anohizana na ampifandraisana ny fanazavana natao teo amin'ny fizarana teo aloha amin'ny fizarana manaraka. Ireto ireo zavatra tokony ho hita ao:

- Famintinana ny hevi-dehibe teo aloha
- Fanolorana ny hevi-dehibe manaraka

f) Fampiharana

Voalaza teo aloha fa samy manana ny fiheverana ny soratra, ao ny milaza fa zava-poana ny soratra ary ny sasany kosa milaza fa saro-bidy ny soratra. Ary manao ahoana ary ny anjara asany.

Ny teny famaranana

Ny fehezan-teny vitsivitsy entina ampatsiahivana ny zava-boalaza rehetra tao amin'ny famelabelarana ny teny famaranana.

Toy izao ny endrika ankapobeny:

- Famintinana ny famelabelaran manontolo
- Fanolorana ny hevitra ny mpiadina manokana mikasika ilay lahatsoratra.
- Fanokafana ny laza adina: fampitodihana ny foto-dresaka amin'ny sehatra ivelan'ny voambara ao anaty lahatsoratra.

Fanamarihana

Andininy iray ihany ny teny famaranana

IV. Endrika anolorana ny fandihadiana

Marihina fa hevitra sy fanazavana tsotsotra ary porofon-kevitra mifandray amin'ireo zana-kavitra izay nalahatra fotsiny ihany no hita ao amin'ny taratasy fanomanana.

Fa ao amin'ily taratasy averina hotsarain'ny mpiadina vao atao mivantana ny fandrindrana ireny rehetra ireny, ao anaty fehezanteny mirafitra tsara.

Toy izao izany no tokony ho endrika hanolorana io fanadihadiana io.

Andininy teny fampidirana

Mandingana andalana fotsy roa

Famelabelarana, ny fizarana voalohany

Mandingana andalana iray

Tetezamita lehibe voalohany

Mandingana andalana iray

- ***Famelabelarana ny fizarana faharoa***

Mandingana andalana iray

Tetezamita lehibe faharoa

Mandingana andalana iray

Famelabelarana ny fizarana fahatelo

Mandingana andalana fotsy roa

- ***Andininy teny famaranana***

Fa ao amin'ily taratasy averina hotsarain'ny mpiadina atao mivantana

NY LITERATIORA

Ny soratro!

Fa ny soratro no sambo
 Hitondra anao hitety onja
 Onja-nofy, onjam-piainana
 Onja-peo sy taraina
 Onjan-kevitra , sy saina

Fa ny soratra dia maso
 Hitondra anao hijery
 dia misy navolena
 na ny misy toa tsy tazana
 na iniana notakonana

Fa ny soratro no kintana
 hanazavana dia anao
 Fitarikandron'ny maraina
 Manazava anao ny fiainana
 Na ny tsara noharatsiana
 Na ny ratsy nahatsaraina
 Na ny volana orioro
 Na ny tiana resin-tory
 Na ny tolona any ho any
 Dia narahitro an-takelaka
 Hanazavana anao ny tany ny soratro?

Ny misy anao, tsy tsapanao
 Ramoe (30.10.1985)

Zava-dehibe amin'ny fiainan'olona ny soratra

I. Famaritana

Ara tanatara,teny latino hoe “littera” izay midika hoe soratra no niaviann’ny teny frantsay hoe “litterature”.

Ary ity tarany ity kosa no niavvian’ny teny Malagasy hoe “literatiora”. Tany any amboalohany dia izay zava-boasoratra na vita pirinty no azo tondroina hoe literatiora. Nohon’ny taty ahorianana dia fantatra fa maro ireao karazan-javatra azo everina ho literatiora satria kanto kanefa tsy voasoratra toy ny angano, kabary.... Izay misy teto Madagasikara.

Noho izanyanton-javatra voalaza izany no nanitarana ny hevitra ny teny hoe literatiora ho fanehoan-kevitra rehetra na ambava na antsoratra

Koa amin’izany, maro ireo mpandinika niezaka nanome ny heviny amin’ny famaritana ity literatiora.

Solofo José: Madagascar tribune, lah 352, 12-02-90

« Ny haisoratra (....)dia taratry ny fiainan-pirenena »

Razafiarivony Wilson: valiha 28/08/1990

“Fitaritry ny fiarahamonina ny asa soratra. Hita ao ny finoany ny fanantenany, ny fitiavany, ny ahiahiny, ny firehan-tsainy, ny fahendryny”

RANOE: hafa bac lah.01

“Asan’ny saina sy asan’ny fo ary asan’ny fontanan’ny fanahy no mitambatra ho zary famoronana (ny literatiora)”

“Zava kanto vita amin’ny teny ny dorakanto”

RANOE: zava kanto ny soratra

“Fandaharana ny teny tsy hifangarika izy” Fehiny: teny voarindra no fanehoan-kevitra amin’ny fomba miavaka ny literatiora

Lila Ratsifandriamanana, Rary, Ranto tak.10

“Fitambaramben’ny asa famoronana ilo fan’ny mpanoratra (.....) ny literatiora”

Ester Randriamamonjy: Rary, kanto 1995, tak.08

“Ny literatiora no mirakitra ny fo mitepo aman-panahin’olona, maha firenena ny firenena”

Fehiny: ny literatiora dia vokatry ny zava misy iainana andavan’andro

Tsapa koa fa tsy tongatonga ho azy izany literatiora izany fa misy ireo loharano niaviany. Miainga amin’ny manoratra izany ka ao anatin’ny loharano nahatonga ny literatiora ny fahaizany, talentany, nofinofy, ny aingam-panahy fa eo indrindra ihany koa ny zava manodidina azy.

II. Anjara asan'ny literatiora

Andraikitra gohavana no sohanin'ny literatiora ka na eo anivon'ny fiainantsika tsirairay izany na eo anivon'ny fiainam-pirenena

○ Manabe sy mitaiza

Lila Ratsifandriamanana, Gazety Rary , Ranto tak.10-11

“Mampianatra ny olona hahay hanasokajy ny tsara sy ny ratsy”

○ Manitatra ny saina

Razafiarivony Wilson: valiha 28/08/1990

“Misy ny mampiasa ny soratra (.....) ho fanazavana ny sainy

○ Manala sorisory

RANOE “soratra hoe”

“Teny fah   asambarana, teny soa indrindra”

○ Mampita hafatra

RANOE “soratra hoe”

“Fampitan-kafatra”

○ Mirakitra ny tantara

RANOE “Fa maninona no manoratra”

“Manoratra ny mpanoratra mba hitehirizina ny tantara”

○ Mampahery ny olona

○ Mampibaribary ny zava-misy

○ Mampiray ny fiarahamonina

III. Ny mpamoratra

1. Famaritana

Ny mpanoratra dia olom-pirenena miara miaina amin'ny mpiray tanindrazana aminy, fa kosa ny haingan-pana ao aminy no nahatonga hihoatra ny olona tsotra ka ahatakarany ny volana sy kintana

Hoy i Clarisse Ratsifandriamanana tak.50 “ny aingam-pana dia ilay talenta ananan'ny mpanoratra ka afahany mamoka sy mandrindra ny fihetseham-pony”

Misy karazan'ny roa miavaka tsara ny mpanoratra rah any asa soratra nomeny no jerena:

- Ao ny mpanoratra manana aingam-panahy fanambeazana sy ny fanokolokoloana ny tontolon-tsaina sy tontolon-pisainana ary anaja sy ankamamy ny sata maha izy azy ny tsirairay ny fiarahamonina ny firenena mihitsy aza
- Aon ny mpanoratra manana aigam-panahy hita ridalana, hitarik'olona, ho fanilo ny fiaraha-monina. Nefa ny zava-misy dia bitika eo anatrehan'ny firenena ny

mpanoratra. Tsy mifanentana ny adidy sy andraikitra iantsorohany sy ny lanjany omena azy.

Rahany marina aty amin'ny firenena andalam-pandrosoana dia tsy misy rafitra mazava momban'ny mpanoratra sy ny tsy fahatongavana ny lanja ny kolontsaina.

2. Ny asan'ny mpanoratra

- Mpampitatra hafatra

Radio TVA 10 Oct 2003: “Solombavam-bahozka ny fiarahamoninany mpanoratra”

- Mpitahiry ny tantara, ny fiarahamonina

Rakotojaona Jakoba: “Sambatra ny firenena manana ny poeta maro. Mitahiry koa ny teny tsy ho samba na hiharo”

- Mpitari-dalana na mpanabe na mpitaiza

Hoy gazety Madagascar tribune: “Ny mpanoratra mpanitsan'andro mpitari-dalana ny fiarahamonina”

- Mampifalifaly sy mpanala sorisory

Hoy Ngaly “Fa ny poeta mihitsy no vavahadin-tsiky”

- Mpampianatra sy mpanome fahalalana

3. Ny fifandraisan'ny mpanoratra sy mpamaky

Amin'ny alalan'y asoratra no entina misolo vava ny mpiray tanindrazana, izany hoe: ny asa soratra vitan' ny mpanoratra sady voavakin' ny mpamaky no misolo vava ny mpiray tanindrazana.

Hoy Andriamiadanarivo: “Tsy misy mpanoratra izay tonga mpanoratra mba tsy efa nanangana asa soratra maro”

Hoy Ranoe: “Ny mpamaky no sehatra ivelaran'ny soratra” Izy no mamelona ny soratra amin'ialalan'ny fanakaran ny hevitra raketiny.

Hoy Malisoa Ravalitera “Ny mpanoratra no renin'ny soratra, ny mpamaky no rainy, zaza sary ny asa soratra raha eken'ny rainy”

IV. Ny Kanto ao amin'ny literatiora

1. Famaritana

Hoy Andriamiadanarivo tak:49

“Ny kanto dia zavatra tsara, tonga lafatra ary fenitra amin'izay tena maha izy azy” . “Ny tena vita tsara no atao hoe kanto , manana endrika tsy azo avana intsony. Ny kanto dia miseho amin'ny endrika azo anomezana azy amin'olona”

Izany hoe ny kanto di zava-bita voakaly, nanamparana ny fahazavana ka mihoatra ny fahitana andavan'andro. Ka miteraka fahafinaretana hatrany ny fahitana ny fanehoana ary ny fandinihana azy.

2. Ny maha kanto

Ny fananan'ny mpanoratra talenta, ny fikirizana mikolokolo sy mampitombo ary mampiasa azy no maha kanto ny asa sorany.

3. Ny vokany asa kanto

- Ny mpamaky
  - Voarain'ny mpamaky ny afatra sady azo ny filazan-javatra tian'ny mpanoratra ambara
  - Afaka mitsara ny asa soratra ny mpamaky
  - Manana fialam-boly tsara ny mpamaky
  - Voatahiry ny tetiarana maro sy ny fomban-drazana indrindra ny fiteny
- Ny mpanoratra
  - Mahita vokatra tsara ny mpanoratra
  - Afaka mampivoatra tsara hatrany ny asany izy
  - Miharihary fa manja fitsipika ny mpanoratra

TANTARAN'NY LITERATIORA

I. Ny vanim-potoanan'ny sarintsarim-pahaleovantena :1960-1972

i. Zava-misy ara-tantara

1. Ara-politika

- Teraka ny repoblika I – filoha Philibert Tsiranana
- Azo an-taratasy ny fahaleovantena nefa antsaritsariny fontsiny. Midika izany fa mbola voazanaka ara-toekarena, ara-tsaina ny Malagasy
- Ireo antoko politique natanjaka:
  - PSD (Parti Social Democrate) Tsiranana Philibert
  - AKTM (Antokon'ny Kongresin'ny Fahaleovantena Madagasikara) Andriamanjato Richard
  - MONIMA (Mouvement National pour l'Indépendance de Madagascar) Monja jaona

Mbola tao anatin'ny firaisam-be frantsay i Madagascar, sady mbola nanohy ny politika nifandray tamin'ny frantsa ny mpitondra.

- Avril 1971: nanomboka ny fihetseketsem-bahoaka tany atsimo
- 13 May 1972: fihetseketsem-bahoaka notarihan'ny mpianatra, nanohana azy ireo ny mpiasa ka lasa fitonkoambe

2. Ara-toekarena

- Mbola tao anatin'ny « accord de coopération » sy ny faribola « France » Madagasikara
- Ny tranom-barotra vaventy no nitantana ny fanongonam-bokatrasy ny fanamparitahana ny entam-barotra voaodina any ivelany.

Izay mbola ny solon-tenan'ny mpanjanaka ihany no nitantana azy toy ny « compagnie marseillaise, lyonnaise »

Izany nanambara fa mbola tsy nahaleo tena ara-toekarena i Madagasikara

- Nampiarina ny politikan'ny kibo
- Nampidirina ny haitao teao amin'ny fambolena sy fiompiana
- Nametrahana “ferme d'Etat” isaky ny faritany, tsy nahomby anefa izany.

3. Ara-tsosialy na ara-kolontsaina

- Ny teny frantsay no nampiasaina teo amin'ny fampianarana
- Rafim-pampianarana frantsay no nampianarana (nitarika fanjanahan-tsaina)
- Octobre 1961 natsangana ny university teo Madagasikara
- Mbola vitsy ny sekoly
- CEG sy lycée renivohi-paritany sy tanan-dehibe vitsivits

II. Zava-misy teo amin'ny literatiara

1. Mpanoratra

Ireo izay hita teo aloha	Ireo mpanoratra taty aoriana
Jean Verdi Salomon Razakandrany na Rox R.P. Atoine Rahajarizafy Georges Andriamanantena na Rado	Malisoa Ravalitera Herizo Andrianampoizina na ondatin-droy

Regis Rajemisaraolison Emilson D. Andriamalala (Eda) René Andriamalala na Ener Lalandy Randja Zamaminoatra Fredy Rajaofera Jean Ranaivoson	Rabenja Solomon Jeannot Ratsimbazafy Henri Rahaingoson na Di
---	---

2. Gazety (sehatra) nanoratany

Gazety: vaovao Frantsay, Malagasy, Maresaka, Basivava, Imongo vaovao, Madagascar mation, Vaovao, Isan'andro, Andry, Lumière, Lakroan'i Madagasikara, Fanasina

3. Ny tara-kevitra

- Ny fahaleovantena
- Fanaherana ny endrika hisehoan'ny sarintsarim-pahaleovantena
Ohatra: fanavakavahana, fanjanahana amin'ny endrika maro sy vaovao, fanjanan-tsaina
- Fanohizana ny fitadiavana ny very (fampitsiavana ny tolona teo aloha, hampijoro hatrany tena Malagasy, fomba amam-panao, toe-tsaina maha Malagasy, hiverina en ambanivohitra)
- Fanakeazan ny Malagasy manaloana ny fandrosoana

4. Endriaka nisehoan'ny literatiora

a) Tonokalo

Misenty mahaleovantena sy zava misy
Manohitra ny tsy mety
Mampatsiaro tena ny Malagasy hitodika amin'ny tanidrazana sy ny maha Malagasy
Ohatra: Ny ambaran-tonokalo Dinitra nosaratin'i Rado

b) Tantara

Mahitana ny fahantranan'ny zaza sahady
Mampafantatra ankolaka ny fajanahana
Mitarika hatrany ny ahatsiaro ireo tolona teo aloha ireo

c) Lahatsorata famotopotorana

Fampatsiarovan-tena ireo mpiary tanindrazana hanohy ny tolona ahazaona ny tena fahaleovantena
Fanoherana ny rafitra miangatra nolovaina tamin'ny mpanjakana izay nampirongotra ny madinika
Fitaomana ny olona ahatsapa ny lanjan'ny maha Malagasy, fa tsy hanaiky hirendrika ao anaty ny fanjanaha-tsaina

III. Ny fotoanan'ny tolo m-piavotana 1972-1991

1. Zava-misy ara-tantara

- 18 mey 1972: natolotrsy ny Président Philibert Tsiranana an'i Jeneraly Ramanantsoa Gabriel ny fitondrana.
Tapitra ny Repoblika voalohany
- 8 Octobra 1972: fitsapa-kevi-bahoaka fanamafisan'ny vahoaka ny fahefana feno teo amin'ny Jeneraly Ramanantsoa Gabriel. Nizara roa ny tafika:

- 5 febroary 1975: natolotr'i Jeneraly Ramanantsoa Gabriel an'i Kolonely Richard Ratsimbavava ny fahefana
- 11 febroary 1975: naty novonoin'olona ny Kolonely Richard Ratsimbavava

Manomboka teto ny Directoire Militaire

Fitondram-panjakana nentin'ny miaramila manam-boninahitra 18 lahy

- 15 Jaona 1975, nofidin'ny Directoire Militaire nitondra ny tany sy ny fanjakana ny Capitaine Fregate Didier Ratsiraka
  - 30 Desambra 1975: nijoro ny repoblika demokratika Malagasy
  - Mey 1975: nitoky ny hanovana ny lalam-panorenana sy hananganana ny Repoblika II ny vahoaka, notarihin'ny mpanao politika sasantsasany
- Fifanekena natao tao Panorama no namarana ny fitokonambe.

2. Zava-misy ara literatiora

❖ Ny mpanoratra

Ireo izay hita teo aloha	Ireo mpanoratra taty aoriana
Izay tao amin'ny Union des poètes et écrivains malgaches Rakotomalala, Rabarijaona, Georges Andriamanantena (Rado), Célestin Andriamanantena, Rafidy Ravelomanantsoa, Job Rakotojaona, Lolo Rajonhs, Herizo Ramilison, René Andriamalala, Andry Andraina, Bernard Raveloharison, Julie Rozza, Randriamarozaka, Malisoa Ravalitera, Hary Andrianarinjato Rakotoarison (RHA Nary)	Izay saika teo amin'ny "Fivoy" Sandratra: Diary, Ralaisaholimanana, Louis Dominique (Ilay), Rakotosolofo Joseph (Solofo José), Elie Rajaomarison, Ranoe, Niry Solosoa

❖ Sehatra nanoratana

Ny sehatra na gazetikoky: Madagascar Matin, Imongo Vaovao, Midi Madagascar, Maresa

Tara-kevitra

- Fampitahana ny fitondrana misy tamin'izay amin'ny teo aloha
- Fampisehoana ireo zava-misy niainana, izay niteraka fahadisoam-panatenana: fahantrana ara-batana sy ara-tsaina, fahasarotan'ny fiainana sy ny fitadiavana asa, fiangarana sy fanavakavahana teo amin'ny rafitra sy ny sekoly, tsy fahamarinana amin'ny lafiny maro.
- Fitaomana ny olona hitolona: hanohitra ny mpangorankarena, ady tsaranga
- Fitaomana ny olona hiverina eny ambanivohitra

3. Endrika nisehoany

a. Tonokalo

Nasehon'ny mpanoratra tamin'izany ny tsy fiovan'ny zava misy hatramin'izay: ny tsy fitoviana, ny fanjanahan-tsaina, tsy fahamarinana, ny fahantrana Nitaona ny vahoaka hanova ny fitondrana
Ohatra: Zo (Rado)

b. Ny tantara

Ahitana fanetanana sy fitarihana madinika: ady amin'ny tsy fahamarinana, hotodika amin'ny tanindrazana sy ny eny ambanivohitra efa nilaozana

Ohatra: Tantsaha (Louis de Gonzague Rakotonandrasana)

Ivola (Andry Andraina)

c. Sombin-tantara sy tantara foronina

Tsy fahafahana mihoitea eo anatrehan'ny mpanana

Mampiharihary ny asarotry ny fiainana, ny tsy fisian'ny asa

Mampiseho ny fandaozana ny eny ambanivohitra nohon'ny tsy fikarakarana sy tsy fiarovana ny tantsaha

d. Lahatsoratra famotopotoran-kevitra

Tao koa ny boky mitondra ny lohateny hoe “haisoratra sy firenena”

(Randriamarozaka) nampisongodina ireto hevitra ireto:

- Fitsikerana ny zava misy eo amin'ny sehatra samy hafa
- Fampiharihariana nielanelana nohon'ny rafim-pampianarana
- Fampijoroana amin'ny maha Malagasy

NY MPANORATRA SY NY ASA SORANY

JEAN JOSEPH RABEARIVELONO

Ny fiainany

Jean Casmir Rabearivelo no tena anarany, taty aoriana novany Jean Joseph Rabearivelo (J.J. Rabearivelo)

04 marsa 1901: no teraka J.J. Rabearivelo tao Isoraka Antananarivo

Reniny: Rabozivelo

Rainy: tsy fantatra mazava loatra, izay nametraka olana lehibe teo amin'ny fiainany

Nanambasy an'i Rabako Marguerite tamin'ny 1926 izy

Ireto ny zanany deimy mianadahy: Solofo, Sahondra, Rabako, Noro ary Voahangy

Nianatra tao amin'ny sekolin-fry Frères des écoles Chretiennes tao Andoalo, avy eo tao Amparibe tamin'ny Kolejy Masina Misely. Voaroaka tao izy satria tratra namaky ny bolky Fleurs du mal nosoratan'i Charles Baudelaire. Ary farany tamin'ny école Publique Flacourt Telo ambinin'ny taona monja izy dia efa tsy nianatra nefa nampianan-tena hatrany ka hainy hatramin'ny tena espagnol. Niezaka foana izy nifandray tamin'ny namany mbola uandeha antsekoly ka afaka nahafantatra mpanoratra maro izy (Victor Hugo, Mallarne, Verlaire) ary tena nahaliana azy tokoa i Charles Baudelaire

Chef de canton no asany voalohany tao Ambatolampy

1924 : mpanala diso tao amin'ny imprimerie de l'Imerina

Ny asa voalohany nataon-dRabearivelo dia mpitantsoratra ny sefo de kantao (secrétaire auprès du Chef de Canton) tao Ambatolampy. Naharitra telo taona mahery tao izy ary dia niakatra tao Antananarivo nanao sary dantelina (dessinateur en dentelles) tao amin-dRamatoa Govarinera. Dia niasa tao amin'ny "Cercle de l'Union" tao amin'ny lalana Bergé. Mpanao fanitsiana tao amin'ny "Imprimerie de l'Imerne" tao amin' Atoa Louis Dussol kosa no asany farany izay tsy nilaozany intsony mandrapahafatiny. Fa teo alohan'izay koa dia efa nanome fampianarana manokana teny frantsay izy izy nahazoany namolaka tsara io fiteny io ka ny mpianany voalohany tamin'izany dia ny zanaky ny mpakasary Razafitrimo nantsoina hoe Marguerite (Mary) izay lasa vadiny rahateo (Jolay 1926) ary nananany zanaka dimy mianadahy: Solofo, Sahondra, Voahangy, Noro ary Velomboahangy.

Indroa Rabearivelo no nangataka ny hivoaka ho any Frantsa kanefa tsy navelan'ny fitondram-panjakana (1930 sy 1935). Tokony hiseho tao amin'ny Opéra tao Parisy (dihy nataon'i Serge Lifar) ny asany (Imaitsoanala) kanefa izy tsy afaka nandeha tamin'izany akory. Nanampy trotraka an'izany koa ny tsy nahazoany niditra niasa tao amin'ny Fandraharahana ny Firaketana na "Services des Archives". Ireny rehetra ireny no nitambatra nampanakaiky azy ny fanapahan-kevitra ny hanapitra ny androny.

1933: maty ny zanany vavy voalohany. Sahirana teo amin'ny fiainany izy ary nahatsapa fa tsy nahita tandrify azy.

Rabearivelo àry dia tsy vitan'ny hoe nahantra fa tena azo lazaina ho tsy nanana mihitsy. Tsy fantany akory ohatra matetika na dia izay harapaky ny vavan' izy mianakavy kely ny ampitso aza. Ity no Tonga amin'ilay fitenenana hoe ny hohanina anio tadiavina anio, ny hohanina rahampitso tadiavina rahampitso.

Ny antony iray fantatra fa tena nandona azy mafy sady nanafaingana ny fandozany izao fiainana izao dia ny fahafatesan' i Voahangy, zanaka tiany manokana, maty

tamin'ny 3 Novambra 1933 noho ny antony tsy fantatra. Tsy laitra nampihononina tamin'io toe-javatra io intsony izy. Ny andro talata 22juin 1937 no namoizany tena

Ny maha mpanoratra azy

1915: reha vao14 taona monja izy dia efa nanomboka nanoratra

Hita taratra tamin'ireo asa sorany ireo ny nampiaavaka ny vanim-potoana fiforetana anaty (1992-1929)

Mpanoratra tanora voataiza tamin'ny literatiara frantsay, nankafy ny romantisma: ahitana ny fisehoan-javatra misy, adin-panahy, alahelo tsy hita fiairana

<u><i>Tononkalo</i></u>	<u><i>Tantara</i></u>	<u><i>Samihafa</i></u>
<ul style="list-style-type: none"> o La Coupe des Cendres (1924) o Sylves (1927) o Volumes (1928) o Presque-Songes (1934) (Sakay mofy) o Traduit de la Nuit (1935) o Vientos de la Mañana (1935) o Chants pour Abéones (1936) o Le Vin Lourd (1936) o Trèfles de Toujours et de Jamais (1936) o Stances Oubliées (1936) o Tsy hitory tsy akory 	<ul style="list-style-type: none"> o Le Prince s'amuse (1921) o Le Bijou Rose et Noir (1921) o Adèle et Arthur (1923) o Interférences (1923) o L'Aube Rouge (1923) o Contes de la Nuit (1923) 	<ul style="list-style-type: none"> o Enfants d'Orphée (1931) o Ephémérides (1934) o Aux portes de la Ville - tantara tsangana (théâtre)-(1935) o Imaisoanala -tantara tsangana-(1936) o Tananarive, ses rues et ses quartiers (1936) o Snoboland (1936)

Gazety nosoratany :

Mpandinika, Ranovelona, Fandrosoam-baovao, Diavolana

Embona voafintina, Lova, Kalokalo tatsinanana

1931 : noraisina tao amin'ny akademika malagasy izy

Tara-kevitra

Alahelo, fahatsiarovana, fitiavana

Ny fahadisoam-panantenana

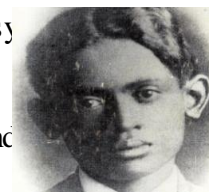
Ny fahakambotiana Ny aloky ny fahafatesana sy fasana

SAMUËL RATANY Mpanoratra (1901-1926)

Mpanoratra izay iray fotoana tamindry Ny Avana Ramanantoanina, Rodlish sy Rabearivelo... saingy tsy dia fantatra loatra. Ny antony dia satria maty tanora loatra izy ary tsy fotoana nampahafantarana ny sangan'asany.

Teraka teny amin'ny taona 1901 i Samuel Ratany izay fotoana tao anatin'ny fampianarana nataon'ny Frantsay.

Ary maty ny 9 Oktobra 1926.

Samuel Ratany dia mpanoratra Malagasy, niray fotoana tamin'i J. J. Rabearivelo,

Ny Avana Ramanantoanina, Rafanoharana,

Teraka tamin'ny 16 Jolay 1901 tao Antananarivo i Samuel Ratany.

Mpampandry tany no asan-dRamanankatany rainy, avy eo nampianatra tao amin'ny sekoly Mission Protestante Française (Paul Minault). Tao no nanombohan'i Samuel Ratany nianatra sy nampitsimoka ny fitiavany ny haisoratra raha vao 15 taona monja izy. Rehefa vita ny fianarany dia niasa tamin'ny fivarotam-boky izy. Isan'ny nikolokolo ny talentany tamin'ny asa-soratra koa Randrianjafitrimo anadahin-dreniny.

Teo amin'ny faha 15 taonany izy no nanomboka nanoratra fony izy nianatra tao amin'ny sekoly Paul Minault, tao Ambohitato.

Niasa tamin'ny fivarotamboky koa izy, izay nanampy azy be dia be hankafy asa soratra.

Nanana olana lehibe teo amin'ny resa-pitiavana izy noho ny tsy fankasitrahan'ny rainy ny fikasany hanambady tovovavy iray izay tsy mitovy firazanana aminy. Ary anisan'ny nanamarika ny asa sorany izany.

Tao amin'ny vanim-potoana fiforetana anaty no tena nahitana ny asany.

Nokendreny fatratra ny hanondrotra ny poezia Malagasy amin'ny toerana ambony kokoa.

Tononkalo	Sombin-tantara	Gazety nanoratany
Hahitana rima voafalaka sy manome aina tsara ny firariny, misy sarinteny koa Nofiko hono.... Embona (1926) Raha (1925)	Vovoka isika (izay nahitana feheranteny toy izao: “rano velona tsy miditra any ampasana, ny rano mason nefa vavolombelon'ny maha maty ny tany”) Nanadikady ny vakoka Malagasy izy, dia nanome ny lohateny hoe “Tononkiran'ny Ntaolo”	Taramasoandro Akon'Iarivo Journal de Madagascar Ny mpadinika Fandrosoam-baovao Tsara afatra, Sakaizan'ny tanora

Nanoratra imbetsaka tamin'ny gazety isankarazany izy, toa ny Mpanolontsaina, Revue de Madagascar sy Tanamasoandro. Ireo asa ireo no nahalalana azy tsikelikely.

Mpanoratra isan'ny nanana ny maha-izy azy i Samuel Ratany tamin'ny fotoan'androny.

"Tsaokam-baratra" no namarintan'i J. J. Rabearivelo (poeta sady namana nifankatia taminy tokoa) azy. Nampiaiky ireo niray fotoana taminy ny fahaizany mamorona tononkira.

Nolazain'i J. J. Rabearivelo fa raha nisy nanontany izy hoe iza no tena mpanao tononkira, dia tsy nialasala izy nanondro an'i Samuel Ratany. Nilalao zava-maneno toy ny piano sy ny flute koa moa izy. Tamin'ny gazety mpiseho tamin'izany no namoahan'i Samuel Ratany ny sangan'asany. Isan'izany ny gazety Akon'Iarivo, Mpanolontsaina, Ny Mpandinika ary ny Tanamasoandro. Samy nalefany an-gazety avokoa na ny tononkalo sy tononkira na ny tantara na ny hainteny nosoratany. Indraindray ny anarana Samuel Ratany no nataony sonia, indraindray kosa Tanicus.

Nisedra olam-pitiavana izy tamin'ny taonan'ny hanambady. Tamin'izany fotoana izany mantsy, mbola nanan-danja lehibe ny tenin'ny ray aman-dreny tamin'ny fanambadian'ny zanaka. Nanam-paniriana hampiakatra tovovavy iray ho vadiny i Samuel Ratany saingy nosakanan-drainy noho ny tsy fitoviana ara-pirazanana. Hita taratra tamin'ny asa-sorany izany. Tamin'ny volana Marsa 1926 dia nanambady an-dRasoazananohatra izy.

Tara-kevitra

- Ny sorintsorn-taina
- Ny alahelo tsy hita fiaviana
- Ny fikaloana ny zava-boary
- Ny fahafatesana sy ny fasana, izay nilazany fa: “ny olombelona di mandalo sy mihelina tsy maintsy ho faty ka tokony hibaiko ny tenany, hahay hampionon-tena, hahay hitraka”
- Ny embona sy ny hanina, izay hany fomba nahafahany naneho ny fanoherany ny fanjanahantany

IHARILANTO PATRICK ANDRIAMANGATIANA

Teraka tao Matsinjo Mahajanga 16 Mey 1956. Rainy: Razafindrakoto John David
 Reniny: Razanamanga Victoire
 Raibeny sy Renibeny avy amin'ny rainy no nitaiza azy nandritra ny fotoana vitsivitsy.
 1984: Nanambady izy

Sekoly nianarany sy ny fiainany

Ambaratonga voalohany

Ambaratonga faharoa

Ambaratonga Ambony

Sekoly protestanta: Ankadimbahoaka

Lycée Plilbert Tsiranana Mahajanga

Oniversiten'I Madagascar sampana:

Ecole Chetienne: Ambatomitsangana

teny sy haisoratra ary Riba Malagasy

Lycée Moderne Ampefiloha

Lycée J.J. Rabearivelo Antananarivo Nandalina koa ny literatiore Frantsia s

1974 : Bacc lettre et philosophie ny antrôpôlojia ary ny fandikana literera

1978 : Licence lettre malagasy

1979-1987 : Nampianatra Malagasy, Frantsay, Filosofia Lycée sy Collège à Moramanga

1981 : Namita hiraka tany amin'ny lycée Mananara avaratra Fihaonana

1985 ka hatramin'izao : Nampianatra teny malagasy ao amin'ny Lycée Andoharonofotsy

1993 : nikambana tao amin'ny Fikambanana Malagasy Mandala ny Riba (FMMR)

1996 : nikambana tao amin'ny Havata-UPEN ary lasa filoha lefitry ny fikambanana izy

Febroary 2002: Tafiditra tao amin'ny akademiam-pirenena Malagasy Sampana I

Nanomboka nanoratra tamin'ny taona 1970, vao 15taona monja izy. Nihezaka ny andalina ny teny sy haisoratra teny amin'ny Oniversite izy.

Ny asany sorany

Teny Frantsay			
<i>L'Épitaphe d'un maître</i> : sombin-tantara voafantina tamin'ny 5 concours de la meilleur nouvelle de langue française RFI – ACCT (Agence de coopération culturelle et technique) tamin'ny 1978		<i>La fuite du Djangôa</i> : sombin-tantara nahazo ny 2 ^{ème} grand prix du Jury tamin'ny 8 ^{ème} concours de la meilleur nouvelle de la langue Française (RFI-ACCT) <i>Reflets et Echos</i> : ahitana ireo sombin-tantara nahazo loka teo aloha miampy valo hafa	
Teny Malagasy			
<i>Amboaran-Tonokalo</i>	<i>Tantara foronona</i>	<i>Tantara antsehatra</i>	<i>Tantara an'anjam-peo</i>
Nandray haja tamin'ny « Amboaran'ny Hariva » RTM, Antsan-tononkalo 1988. <i>-Tantara sy ako</i> : natolorana “sitrika sy telina” tamin'ny fifaninanana loka “ny avana Ramanantoanina, Edisiona Lova BMOI 1991”	1995 :vakivakimpianana 2001 : onjan-pilafila (faribolana IPA)	1989 : Mody samy mihetsika	1986 : Ilay vatsy famantsiana (nilalaovina tao amin'ny Radio Don Bosco 1998-1999)

<p>-Sombin-tantara sy aho :1997 (tonokalo 147 mbola tsy voatonta)</p> <p>-Felan-tatamo:boky kely tamin'ny fankakazana ny faha 45 taonan'ny havaratra OPEM</p>			
			<p>Boky</p> <p>Vakivakim-piainana</p>

JASMINA RATSIMISETA

Rainy: Razafiarivony

Reniny: Razafindrasoa

Natsangan-dRatsimiseta anadahin-dreninny sy ny vadiny Ravaoarivony Satria tsy niteraka izy mivady

Sekoly nianarany

Vao nisokatra ny le Myre de Vilers sady mbola tao anatin'ny Rova dia isan'ny mpianatra voalohany tao izy

Voaray tamin'ny asan'ny VVS izy ka natao sesitany tany Comores satria nanohitra ny fanjakazakana tamin'ny endriny rehetra.Niaraka tamin-dRy Ramaholimihaso.....

Noho ny tafaverina avy tany an-tsesitany izy dia nifototra tamin'ny fanaovan-gazety sy fanoratana. Sady Agent d' Affaires azy tany Toamasina (1988-1940)

Tompon'ny gazety Telegrafy izay navelan'ny Garbit, afaka niseho satria nihambo ho “gazetin'ny fahendrena, hanondrotra ny Malagasy eo ambony elatry ny Frantsa Reny malala”. Tale tao izy sady niandraikitra ny fanoratana

Tononkalo “Rehefa maty aho” no tena nampalaza azy indrindra.

Sombin- tantara: “Miandry tantara”

Tantara foronina: “Anatin'ny haizina, ny adidy”

Tantara filalao an-dampihazo: “Ny tsy hamoizako anao”

Ohabolana: Ohatra “Fahasalamana tsy an'ny tsy mahava-tena”

“Izay tsy mahalala ny fahavalony dia sambalelona voalohany indrindra”

Gazety nanoratany: Fitarikandro, Mifofo i Madagasikara, Masoandro, Mpanoro lalana

Arakaraka ny asa sorany no solon' anarana nohentiny:

Ohatra: Emile P Palamede

Lise Belzeboba Fantomas Kintana Rentgen

Tara-kevitra:

- Fitiavana
- Fiainana: ahitana lafy ratsiny
- Fanambadiana
- Ny aloky ny fasana sy ny fahafatesana
- Ny lasa
- Ny fanandratana ny maha Malagasy

RIBA

NY OLOMBELONA TSIRAIRAY

I. Ny olombelona amin'ny ankapobeny

Hoy i R.P Antoine Rahajarizafy tao amin'ny Hanitra nentin-drazana: « fo aman-tsaina ny olombelona ary tsy nietsina ila na oviana na oviana izy »

Filozofia Malagasy « olombelona tsy iray andro nahavelomana; misy Rainy, misy Reniny, misy zokiny, misy zandriny »

Hoy indray i Rabetokotany tao amin'ny tononkalo sy lahatsoratra tak.92: “Ny olombelona aza dia toa izany koa, ny fony ao anaty no tena zavatra fa tsy ny tarehiny eo ivelany”

1. Famaritana

Ny olombelona izany dia zavaboarin'Andriamanitra, misy vatana, saina, fo ary fanahy.

Vatana: Manan-kery sy misy aina iasana

Saina: Afaka mandinika sy mikaroka ary mamorona

Fo: Mahay mitia, mahay mangoraka, mahay mankahala koa

Fanahy: Mahay mitsinjo lavitra sady mampiavaka amin'ny zavaboary hafa rehetra. Indrindra mibaiko ny saina sy ny vatana

2. Ny lanjan'olombelona

Manan-kasina nohon'ny fananany fanahy ny olombelona, natao ho mpajakan'ny zavaboary izy safy afaka mampiasa sy mifehy azy. Nefa kosa, tsy tonga lafatra, mety miova ary misy fetrany. Ny fisarahan'ny vatana sy ny fanahy no ialan'ny aina ka mahatonga ny fahafatesana.

3. Fepetra takina

Na dia iray fiarana aza ny olombelona dia tsy mitovy. Nefa natao hiara-miaina, satria tsy mahavita tena ka mahatonga azy ho tompon'andraikitra amin'ny hafa fa tsy amin'ny tenany ihany. Takian'ion fiara-miaina io ny fahedrehan'ny tsirairay, fisian'ny fifantsimbina, fifanampiana, fahamarinana izay antoky ny fivoaran'ny tsirairay sy ny fiarahamonina

4. Ohabolana

- Ny hevitra ny maro mahataka-davitra
- Mandefitra manana ny rariny toy ny vahiny voa-hitsaka
- Roa lahy miditra an'ala, ka izy no tokiko, izaho no tokiny
- Ny hevitra tsy azo tsy amin'olombelona
- Olon-drery tsy mba vahoaka
- Raha monina a-nosy, lavatra olon-kiresahana
- Ny lehibe no manaiky ny henatra, ny kely no manaiky ny tahotra
- Ny tsiny no fola-mandefitra fa ny olombelona tsy fola-mandefetsy
- Ratsy izay tsy anenenan'olona

- Aza manao torakiny ny tandindona, manaraka ihany nefa tsy azo iresahana
- Aza tsy tia olona fa ny olona no harena
- Ny olombelona toy ny embok' akondro ka raha manondro lanitra, iray ihany fa raha mitsontsorika, samy manana ny holafiny
- Tsongoy fon-tena tsongoy fon' olona
- Tsy ny Tany no an'Olombelona fa ny Olombelona no an'ny Tany. »

II. Ny aina

Hoy Alphonse Ravoanjanahary tao anatin'ny soratratak. 35: “Marefo moa ity ombelona ity”

Hoy Erika tao amin'ny zanak'izao tontolo izao: “Aina lany hitadiavam-bola, vola azo itadiavana aina”

1. Famaritana

Ny aina no fototry ny fahaveloman'ireo zavatra manan'aina rehetra. Avy amin'Andriamanitra ny aina

Dérivés (Sampanten'ny)	fampiaiaina, fiaina, fiainana, iainana, mampiaiaina, miaina, mpiaina
---------------------------	--

2. Toetran'ny aina

Sarobidy io aina io: tokana, marefa, mihelina, mora afoy; hiasana; any tsy fantatra izay fotoana hamoizana azy. Araka ny ohabolana hoe:” Ny aina ananam-piry” “Voalavo mifanena an-ketona ka samy miaro ny ainy” “Lahy tokana ny aina” “Mamy ny aina”

Noho izany no tsy maintsy kolokoloina ny aina.

3. Fepetra ilaina momba ny aina

Satria misy fetra ny aina, noho izany afindra amin'ny taranaka, arovana mafy, tsinjovo

4. Fombam-pitenenana

aina ara-psikolojia	manao izay tratry	mis'ny aina	miala aina	kely aina	mivarotra aina
ary aina	ny aina	mitono aina	miferinaina	mahazo aina	misondrota aina
be aina	manao mosalahin-	mitovy aina	miferitra	menaky ny aina	mikely aina
fialan-aina	aina	mitsoaka	aina	silaky ny aina	maka aina
	manao vy very ny	aina	sombin' ny		
	aina		aina		
	manao aina				

5. Ohabolana

- Ranomaso tsy mahatana aina

- Aleo maty rahampitso toy izay maty anio
- Raha maty aho, matesa Rahavana; raha maty Rahavana matesa ny omby
- Ny aina aloka manan-javaona, mihelina dia lasa
- Raha naona ny vatana, mivezivezy ny fanahy
- Ny tsinay tsy mba vatsy, ny kibo tsy mba lamosina
- Marary ba tsy mahatelin-kanina ka manafaingana ny ainy
- Aza mano tovolahy be adala; ny andro iainana mbola lava ho lava fa ny tovon-karena ho lany
- Ny aina tsy afaky ny tompony
- Aza mitomany handatsaka aina toa bala
- Voalavo sasatry ny miaina ka mandalo ambanin'ny saokan'ny saka
- Taon-jezika an-kady ka aina no fetra
- Izay manoro lala-mahitsy mamindra aina
- Ny aina tsy mifametra
- Ny aina toy ny Tavim-bilany, tsy fantatra izay hahavakiany, na andro na ho alina

III. Ny fanahy

Hoy Ranja Zanamihaotra (in aingam-pivoarana, octobra 1979): “Ny fanahy dia ilay saina ao amin'ny olombelona izay te-hihoatra ny fiainana ara-batana ilay saina mitady ny hafa. Ary io fanahy io ilai-mitady hery tsy hita, ilay mitady firaisana amin'Andriamanitra, ka mahatonga ny hoe fivavahana”

Hoy Charles Ranaivo (Fahalalana ny rariny in takelaka natsongaina 45): “Ny fanahy izay tena maha olona ny olona, ny olona no ahalalany ny rariny”

Hoy Randriamaralaza Luis Paul (Hiratra tak. 122) : « Ny fanahy no fitaovana ahafahan amifehy ny herin-tena sy ny hery ivela

1. Famaritana

Ny teny hoe “**Fanahy**” dia ahitana ny fototeny hoy “ahy”, izay midika hoe manana fanahiana. Ohatra: manahy ny ho avy, ny fiainana, ny ankohonana, ny tenany, ny fiarahamonina, ny firenena

Ny atao ho fanahy dia:

- Fomba entina manahy
- Saina mieritreritra, fahendrena
- Fahatsiarovan-tena, fahendrena, toetra, fahaizana mitondra tena na fomba amam-pitondran-tena.

- Amin'ny ankapobeny dia iantsoana ilay toetra maha olona, ihavahana amin'ny biby

Synonymes (Teny mitovy hevitra)	<i>iniana ~ nahy ~ satry</i>
---------------------------------	------------------------------

2. Andian-teny idiran'ny teny hoe fanahy:

Tsara fanahy	Malemy fanahy	be fanahy	Ratsy fanahy	Kely fanahy
Manam-panahy	Terem-panahy	Very fanahy	Maty fanahy	Lany fanahy
Tsy misy fanahy	Fotsifotsy fanahy	Anti-panahy	Mahitsy fanahy	Fanahy adala

3. Fombam-pitenenana

alaim-panahy	fanahin-jazahova	manam-panahy
anti-panahy	fanahin-kary	mila fanahy
ary fanahy	fanahy fito	olona manam-panahy
be fanahy	fanahy iniana	ratsy fanahy
elanelam-panahy	fanahy masina	tsara fanahy
fanahim-boronkely	fotsy fanahy	tsy ampy fanahy
fanahin' adala	mahitsy fanahy	very fanahy
fanahin' andevo	maka fanahy	
fanahin-jaza	malemy fanahy	

4. Ny endrika isehoan'ny fanahy

Tsaraina amin'ny toetra sy fihetsika asehon'olona ety ivelany ary enti-miaina sy fananana azy io. Izany hoe fananana toetra mandrika, fahaizana mitondra tena sy mandefitra, fananana fahendrena, fahalalana (menatra ny tena, na ny hafa)

5. Toy izao ny fepetra ho arahina:

Mila manana toetra voalanjanja, voabaikon'ny feon'ny fieritreretana Ny endraikitr'io fanahy io no mibaiko sy mifehy ny saina sy ny vatana mba hiasa araka ny tokony ho izy sy ny hikatsaka ny tsara sy ny ambonimbony hatrany

6. Ohabolana:

- Aleo kely fanahy sitrak'olona, toy izay be fanahy maty foana
- Ny fanahy no maha-olona
- Zanaka fito tsy mahafehy trano fa ny fanahy fito no mahafehy trano.

- Ady amin' adala: ny manam-panahy no mandefitra
- Aleo ratsy tarehy tsara fanahy toy izay tsara tarehy fa ratsy fanahy
- Mitoto vary diavolana ka maka fanahy ny akoho
- Ny hery tsy mahaleo ny fanahy
- Ny adala mansika ihany fa ny manam-panahy mody voky
- Mangahazo mangidy malemy ka hanina amin'ny lemim-panahy
- Very fanahy mbola velona toy ny vala voatanga
- Fotsifostsy fanahy toa takatra ka tain-kary avy no ataony trano
- Valala voatango ka very fanahy mbola velona
- Kely saina sa tsy ary fanahy? Akoho no vonoina ka ilana famaky?
- Ny ambilia tsy lany, ka ny any ambilany takarina

FOMBA FAKAFAKAN-KEVITRA

I. Famaritana:

Ny famakafakan-kevitra dia fandaharan-teny sy famakafakana amin'ny antsipiriany ny famahavahana amin'ny antsipiriany ny loha-kevitra iray. Famahavahana izay mitaky fikarohana lalina sy fandrafetana maty paika mifanaraka amin'ny asa takina ao amin'ny fanontaniana hita eo amin'ny laza adina.

Laza adina dia ahitana lafin-javatra roa:

- Ohabolana, teninim-pandinika, fehezanteny notsoahuna amin'ny asa soratrin'ny mpanoratra
- Fanontaniana: manoritra ny asa takiana:
  - o Fakafakao, voaboasy, hadihadio, halalino
  - o Fakafakao hamarino, hamarino
  - o Fakafakao dia lazao ny hevitrao, lazao ny hevitrao
  - o Fakafakao tsikerao, tsikerao, iado hevitra

II. Fizotran'ny asa atao

1. Fandinihana ny laza adina

- Vakina tsara ny lohahevitra: asina tsipika eo ambanin'ny teny manan-danja
- Dinihina tsirairay ny teny sy ny fifandraisana
- Eritreretina tsara ny hoe: inona ny tena tian'ny mpandinika ambara?

Ohatra: ny fanahy no maha-olona

2. Fandinihana ny fanontaniana

Araka ny fanontaniana mipetraka no ahafahana mamaly ny hoe: Inona no asa takina amiko?

- o Raha io no fanontaniana dia famakafakana fotsiny no asa atao
- o Raha io ny fanontaniana mipetraka dia mamakafaka aloha, avy eo dia tsy maintsy manamarina
- o Raha io ny fanontaniana dia tsy maintsy mamafakaka, avy eo misafidy amin'ireto zavatra telo ireto:
  - Mety hitovy hevitra amin'ny mpanoratra ianao ka hamohana avy hatrany
  - Mety tsy hitovy hevitra amin'ny mpanoratra ianao ka manohitra avy hatrany
  - Mety lafiny mampitombona ilay hevitra ianao ary lafiny tsy hekena koa

- Raha io ny fanontaniana mipetraka dia tsy maintsy mamakafaka aloha avy eo mijery ny lafiny tsy ampy

3. Fananganana drafitra antsipiriany

Miankina amin'ny endrikin'ny loha-hevitra:

- Endrika voalohany: lohahevitra ahitana lafin-kevitra iray
Ohatra: ny fanahy no maha-olona
  - ✓ Famaritana ny fanahy
  - ✓ Toetran'ny fanahy/Ny antony nampivavaka ny olona amin'ny zavaboary rehetra
  - ✓ Fandalinana/ Fahenfrena/Hanasongadinana ny fiheveran'ny Ntaolo
- Endrika faharoa: lohahevitra ahitana lafin-kevitra roa
Ohatra :Raha tsy fakan-tahaka no hamarina ity firenena ity, am-kady dia io no hanavotra azy
  - ✓ Vokan-dratsin'ny fakan-tahaka
  - ✓ Voka-tsoa azo avy amin'ny fakan-tahaka
  - ✓ Fahaizana mandajalanja, fahaizana mitady ny marimaritra iraisana
- Endrika fahateo: lohahevitra ahitana lafin-kevitra telo
Ohatra : Tsy misy vitan-karena fa izay afafin'ny olona ihany no jinjainy, fa ny kolokolo aza vary maika ny azy nafafiny.
  - ✓ Tsy miankina amin'ny vintana ny harena
  - ✓ Miankina amin'ny asan'ny tsirairay ny vokatra azony
  - ✓ Ilaina fahaizana mikarakara sy mitantana ny vokatra azon'ny tena

a) Fakafakao dia hamarino / Hamarino

- ✓ Fanazavana ny lohan-kevitra
- ✓ Fanamarinana: fanomezana porofo mampiseho fa mitombona ny hevitrin'ny mpanoratra

b) Fakafakao dia lazao ny hevitrao / Lazao ny hevitrao

- ✓ Fanazavana ny lohan-kevitra
- ✓ Fanomezana ny tena hevitra mikasika ilay loha-hevitra: manohana izay lafiny hita fa marina ary manohitra ny lafiny diso

c) Fakafakao dia tsikerao / Tsikerao / iadio hevitra

- ✓ Fanazavana ny lohan-kevitra
- ✓ Fandravonana sy Fanatsohana hevitra avy amin'ny fizarana teo aloha

d) Teny fampidirana

- Tari-dresaka (misy fifandarisany amin'ny loha-hevitra sy ny zava misy ankapobeny)
- Fanolororana ny loha hevitra: Fametrahana ny olana apetrak'ilay loha hevitra - Omena endrika feno , tsy fintinina, tsy tapahina.....
- Fanomezana ny Drafitra: arahina ao anatin'ny fehezan-teny mirindra tsara

OLOMBELONA MIARA-MIAINA

I. NY MARINA

Hoy J. Rabetafika (in Mpanolon-tsaina lah 4 Oct1904): “Lazao ny larina amin’ny fanorohan-kevitra maha soa sy ny fanaovana anatra tsy misorona”

Hoy R.P. Antoine Rahajarify (Hanitra mentin-dRazana):”Rehefa fotorana dia iray ihany ny tsara sy ny marina; ary izany dia izany eo antrehan’ilay mahita. Ny miafina indrindra sy ny lafiny rehetra indray mipimaso – Izay tsara ihany no marina ary izay marina ihany no tsara.

1. Famaritana

Ny marina dia filazana zavatra na hevitra mifanaraka amin’ny tena izy, eken’ny saina mandinika sy mieritreritra mitombo, azo porofoina, tsy azo ozongozonona, mifanohotra amin’ny lainga sy ny diso.

2. Ohabolana

- Ny marina tsy mba maty
- Ny teny marina toy ny fia-pary, ka na lava aza, tsy lany hamamiana
- Raha miha-maroko ny marina, dia faly ny vahoaka. Fa raha ny ratsy fanahy no manapaka dia misento kosa izy.
- Kitikitihan'ny marina ka milaza tsy anontaniana
- Ny olona no miady , ny marina no aolaka
- Ny marina mitavozavoza tsy mahaleo ny lainga tsara lahatra
- Teny zato, kabary arivo, fa iray ihany no marina
- Fisaka ny marina ka saro-patarina
- Ny marina toy ny trondro varenty, tsy hita raha tsy amin’ny lalina
- Ny marina toy ny afo, raha fonosina mandoro
- Ny marina toy ny tsiriry anaty harefo: tsy maty, fa malazo
- Marina fa misy lainga ary lainga fa misy ny marina
- Aza misafidy eo anoloan'ny akoho sy atody, fa tsy fantatra marina izay taloha.
- Ny vavolombelona marina milaza izay hitany fa ny vavolombelona ratsy kosa milaza lainga

3. Ny toetran’ny marina

Ny marina an-kanifisana: “Tokana ny marina, ka saro-tadiavina” nefa tsy maintsy ilaina sady takin’ny saina.

Iankinan’ny fifampitokisana eo amin’ny fiarahamonina.

Tsy azo afenina, tsy azo totofana, indrindra raha mahasoa ny filazana azy, tsy maintsy miseho na ho ela na ho haingana ary tsy azo ovana ny marina: “toy ny afo raha koboina mandoro”.

4. Ny fepetra ilaina

Mitaky saina matsilo ahafahana mandinika sy mikaro-kevitra ary mifanakalo hevitra amin'ny hafa, ny fanoanana sy fijoroana amin'ny marina.

Mitaky fandanjalanjana koa nefa satria tsy ny marina rehetra kory dia filaza.

II. NY RARINY

Fitsarana araka ny tokony ho izy

Vary rariny: lany fotoana foana

Lavo andrariny: voaheloka araka ny fahamarinana

Mangataka rariny: mangataka fitsarana na didim-pitsarana tsy mitongilana.

Manome rariny olona: manaiky fa manana ny rariny ilay olona.

Tsy an-drariny: tsy araka ny fahamarinana.

Vary rariny: lany fotoana foana.

Ohabolana

- Mandefitra manana ny rariny toy ny vahiny voa-hitsaka
- Voatoraka amin'ny rariny tahaka ny saka miaraka amin'ny jaboady.
- Fisaka ny rariny ka saro-tadiavina: (ohabolana ilazana fa ilaina ny fiheverana sy fandinihana mba hahitana ny tena marina, fa sarotra ny ahitana azy raha tsy fakafakaina fatratra.)
- Tia olona tsy tia ny tena, aoka hionona hiandry ny rariny.
- Fisaka ny rariny ka saro-tadiavina
- Fo tezitra tsy ananan-drariny
- Ny rariny toy ny haro mahitsy, tsy hita tsy anay ala, ary toy ny nofy tsy azo tsy matory
- Ny hitsiny tsy aritra, ny rariny tsy enti-mandefitra
- Tsongoy fon-tena, tsy fon'olona
- Ny heloka ibabohana mody rariny, ny rariny itompoana mody heioka: (ny fiekena ny heloka vita dia mendri-pamelana, fa ny tsy fandeferana kosa —na dia manana ny rariny aza ny tena, ka efa miaiky ny hadisoany ny an-kilany — dia tsy fitiavana fihavanana, ka mahatonga ny tena ho melohin'ny olona.)
- Ny heloka nilaozana tonga hitsiny, fa ny rariny itompoana tonga raiben-keloka

III. NY HITSINY

Hoy R.P Antoine Rahajarizafy (Filozofia malagasy tak.55) : “Mandidy aminy, izay mpanao tsindry hazo lena, mpanao kely tsy mba mamindro, mpanao tery vary, mpanao mizana tsindrana ila, mpanao hala volo: biby tsy manam-panahy hono!.....He fa telina indrindra

amin'ny izany hoe: olona mahalala ny hitsiny sy ny rariny, olo-marina. Tsy misaha tava'olona, izany ka olona.

Famaritana

- Ara-bakiteny dia lalana mahitsy, mazava tsy maintsy arahin'ny rehetra, tsy azo ihoarana ny hitsiny.

Atao hoe tsy manao ny hitsiny ireo mivily lalana, tsy manaraka ny lalana

Lazaina koa hoe: mandeha amin'ny lalana ambanin'ny tany, tsy manara-dalana

- Ara-piarahamonina: ny histiny dia soro-dalana na fitsipi-piainana, manoritra ny fitsipi-pitondran-tena. Tsy maintsy arahin'ny rehetra mba tsy ho meloka

Mety tsy itovian'ny rehetra indraindray ny fieveran'io hitsiny io.

Ny atao hoe manao hitsiny dia tsy miangatra, tsy maka anjaran'ny sasany, tsy mampiasa teti-dratsy eo amin'ny fitondram-piainana. Izany ireo antsoina hoe olo-marina.

Ohabolana

- Ny heloka nilaozana tonga hitsiny
- ,
- fa ny rariny itompoana tonga raiben-keloka.
- Ny omby matin'ny taviny, ny hazo matin'ny hitsiny.
- Izay mano ny rariny manao ny hitsiny
- Ny hitsiny tsy aritrana ny rariny tsy enti-mandefitra
- Hitsin-dalana, hitsim-po, mahitsy fanahy an-kitsiloha, an-kitsirano
- Tezitra alohan'ny rariny ka tsy misy asiana ny hitsiny
- Ny hafatesana tsy heloka, ny havelomana tsy hitsiny?

IV. NY TSINY

Heverin'ny Malagasy fa ankabeazan'ny aretina sy ny fahoriana ary loza ny fahavoazana rehetra izay midona. Izany rehetra izany dia vokatry ny tsiny. Ary ny atao hoe tsiny dia ny fahadisoana noho noho ny fanaovana zavatra tsy tokony hatao, na amin'Andriamanitra, na amin'ny Razana, na amin'ny olombelona toy ny ray aman-dreny, Havana, mpiray monina.... Heverin'ny Malagasy ho manan-kery sy mandaitra ny tsiny; fa ny mosavy dombo, hono, tsy mahaleo ny tsiny maranitra, ary tena fandrava mihitsy.

Ka rehefa voan'ny tsiny, an-koditra mihitsy vokany, ary tsy afaka Alana, fa na ho afaka aza lahoina. Noho izany dia isan'ny zavatra lehibe manan-kery tamin'ny ataon'ny Malagasy sy fitondrantenany ny fahataorana ny tsiny. Ary izany no isan'ny fototry ny lalana moraly lehibe

indrindra narahiny sy nataony fitsipika. Ka amin'izay rehetra nataony dia ny fitandremana mba tsy hanan-tsiny no foto-javatra nokendreny.

Rasamuel Maurice

Kabary am-pandevenana 1986, tk53

1. Famaritana

Ny tsiny dia fanamelohana na fanakianana nohon'ny adisoana natao teo amin'ny fiarahamiaina, adisoana niniana natao na tsia.

2. Ny mpanome tsiny dia

Andriamanitra, ny razana, ny mpiara- monina, na ny fiankaviana. Na ny biby, dia noheverina fa mety afaka hanome tsiny, raha tsy tsimbinina ny ainy.

Mety ahavao olona rehetra tsy ankanavaka ny tsiny ary mey hahavao tsiny izay tsy mety rehetra natao.

Ohatra: ny teny, ny fihetsika tsy voatandrina, ny toetra tsy marina, ny asa ratsy, ny tsy fanaovana izay tokony atao...

Noho izany dia tena nahatoaran'ny Ntaolo io tsiny io ka teo am-bavany mandrakariva ny “miala tsiny” na “fialan-tsiny”

Na dia mety hisakana ny fivoarana aza ny fahataorana ny tsiny dia hita fa nanankery teo amin'ny fihetsiny sy ny fitondran-tenany.

3. Ohabolana

- Andriamanitra tsy omen-tsiny, Zanahary tsy omem-pondro fa ny olombelona no be siasia
- Ny tsiny toy ny rivotra: mikasika ny tena, fa tsy hita tarehy
- Ny tsiny dia tahaka ny valan'omby tomerin-draketa : ka asakasak'izay te hankahatra loza, fa raha tsy hivoa-drà amin-tsilo aza tsy hamelan'i Menasanga marani-tandroka.
- Soa ny rano, soa ny siny fa ny fitiavako androky ro tsa mba misy tsiny. (Ohabolana Betsileo)
- Ny tsiny tsy misy maso fa mahita, tsy manantandroka fa manoto, tsy manana nify fa manaikitra, an-koditra vao mahangoly
- Fananarana tsy andraisan-karama, fa ny fiaraha-monina no ahazoana tsiny
- Ny tsiny tsy avy tsy maharary
- Ny tsiny dia toy ny tafio-drano am-bodirindrina, tsy ampoizina akory dia mahakitsa
- Ny tsiny toy ny hady lalina, tsirihi-mahafanina, ianjera-mahafaty
- Toy ny rivotra an-kadilalana ny tsiny, mipaoka vao mahataitra

V. NY TODY

Hoy i R.P Adolphe Razafitsalama (tao amin'ny finoana sy ny fombany tk. 58,64):
 “Tsy ho raraka an-tany tsy akory ny soa atao ary tsy ho afa-maina ny mpanao ratsy fa tsy maintsy hitodiana'ny natao ihany”

Hy indray Rakoto Paul (Tsileondriaka tak 14): “ny tody dia sandan-keloka. Ary ny finoana malagasy dia mino fa sandany eo amin'ny fiainan'olombelona ny heloka, ny fahotana (...).Natahoran'ny Ntaolo taloha ny fanaovan-dratsy nohon'ny fahataorana ny tody (...).Ny fandehanana amin'ny lala-mahitsy amin'ny fanaovana ny marina no itodiana'ny valin'ny tsara atao amin'ny fiainana.

1. Famaritana

Ny tody dia fiverenan'ny natao, na tsara na ratsy, amin'izay nanao azy na amin'olona akaiky azy toy ny zanaka.

2. Fisehoan'ny tsiny

Mivaly araka izay atao ny tody. Mitovy karazana tamin'ny zavatra natao ny todiny miantraika amin'ny tena. Misy araka izany ny tody tsara sy ny tody ratsy. Tsy azo idifiana na ialana ny tody fa tsy maintsy mivaly. Tsy afaky ny teny fialantsiny na fanamarinan-tena fa mamatotra sy manaraka ny tsirairay hatrany.

3. Ny toetran'ny tody

Mety ho ela na ho aingana ny fiaharan'ny tody. Mety mivaly amin'ny tena mivantana na amin'ny akaikin'ny tena. Ohatra: mpirain-tampo

Finoana mampiavaka ny Malagasy ny finoana ny tody. Mahatonga azy hahay hifehy tena, tsy hamaly ratsy amin'izay nanao ratsy azy. Mahatonga ho endry, hahay mitondra tena satria misakana tsy anao ratsy ary mandrisika ny hanao tsara.

Nefa ankehitriny dia misy ny mihevitra ny tody ho finoanoam-poana.

Dérivés (Sampanten'ny)	anodiavana, atody, fanodiavana, fanody, fitodiana, fitody, itodiana, mahatody, manody, mitody, mpanody, mpitody, tafatody, todina, voatody		
Expressions (Fombam-pitenenana)	miantso tody todin' aina	tsy leo entin-tody tsy mataho-tody	tsy tody tsy angatra

4. Ohabolana

- Ny tody tsy misy fa ny ataonao no miverina.

- Ny tsiny azo sorohina, fa ny tody tsy misy fanafana (Enti-milaza fa ny tsiny dia azo alana raha mis-la tsiny ianao, fa ny tody kosa tsy maintsy mihatra satria, noho ny maha-valin' ny ratsy natao azy, dia tsy azo sakanana izy, toy ny ako tsy maintsy mamerina ny feo [Rajemisa 1985])
- Ny tody toy ny salaka, soa atao mihodidina, ratsy atao mihodidina
- Soa atao levenam-bola, ratsy atao loza miantona
- Aza manody ny taranako
- Todin-karena harena, todim-pitia fitia, todin'aina aina
- Izay manenjika ny osa mbola hoenjehin'ny mahery
- Raha todim-paty aza manody fa ny todim-pitia manodiava
- Lalina ny rano azo lakanina, lalina ny hady azo toharina, maizina ny andro azo tsilovina, fa ny ratsy atao misy fanafana

	Tody	Tsiny
Ny mampiavaka azy	<ul style="list-style-type: none"> - Manaranaka - Mitondra vokatra tsara na ratsy - Tsy azo sorohina - Vokatin'ny fihetsika iniana 	<ul style="list-style-type: none"> - Tsy manaranaka - Mitondra voka-dratsy lalandava - Azo sorohina - Vokatin'ny fihetsika iniana na tsia
Ny itovizany	<ul style="list-style-type: none"> - Azo avy amin'ny zavatra natao - Hery inoan'ny Malagasy - Mitondra vokatra eo amin'ny fiainana - Tsy azo ialana « manankery » - Tsy manavaka saranga na tavan'olona 	

IREO HERY HEVERIN'NY MALAGASY MIFAINGOTRA EO AMIN'NY ZOTRAM-PIAINANA

“Anjara – vintana – lahatra – tendry”

I. ANJARA

Hoy Andriamampitahona (Kabary Betsileo tak: 33): “Talotra fa tsy vokatry ny natao, ary tsy lavina na solbina ny anjara (....)”. “Araka ny finoan’ny Malagasy dia zanahary no tompon’ny zavatra rehetra, ka izy ni mizara, izy no mpanome”

“Misy fitambaran-javatra nozaraina ka samy manana ny anjara avy ny olona tsirairay”

1. Famaritana

- Ara-bakiteny: Ny anjara dia ilazana ny ampahany azo avy amin’ny fizarana izay natao.
- Ara-pinoana: Ny anjara dia natao ho an’ny tsirairay, tsy itoviana ka misy ny mahazo ny tsara, misy ny mahazo ny ratsy ary misy ny tsy mahazo izany hoe diso anjara, lany zara. Ohatra: lafin’ny fanambadiana

Avy amin’Andriamanitra ny anjara, araka ny finoan’ny Malagasy. Noheverina fa tsy azo idifiana na ialana, tsy maintsy ekena sy zakaina na dia tsy vokatry ny natao aza.

Noho izany dia nionona tamin’ny anjara ny Malagasy. Mahatonga azy nionona teo anoloan’ny toe-javatra rehetra. Oh: fahafatesana, fahavoazana naterakin’ny loza voajanahary Na dia izany aza, tsy niraviravy Tanana ny Ntaolo Malagasy fa niezaka hanatsara ny fiainany

2. Ireo karazan’ny anjara:

- Misy ny anjara iombonana dia ny fahafatesana
- Misy ny anjara natao ho an’ny tsirairay

Maro amin’ireo mpanindinika ankehitriny no milaza fa vokatry ny asa sy ny ezaka atao ny anjara. Ary mety azo avy amin’ny hafa koa izy.

3. Ohabolana

- Ny anjara tsy mba miolaka
- Tsy nisy nivavaka niankandrefana, fa samy nianavaratra ihany; ny harena mila vintana ka raha tsy anjara, tsy tonga.
- Miteny tsy afa-tsiny toy ilay tovolahy manambady rafotsy be, itositosiana toa renibe, hilaozana nefa anjaran'ny tena, loa-bary sisa iononana,
- Zara hetra ny fahafatesana ka samy mandray ny anjarany.
- Radio lany vato, mangina no sisa anjarany.
- Rasa akohon’ny mpianakavy ka ny lehibe manana ny azy, ny tanora tsy very anjara ary ny kilonga tsy diso tandrify.

- Ny tsara vintana no midera anjara, fa ny ratsy kosa mifia-dranomaso.
- Andevolahy maty hariva, ka vovon'alika no anjara tafondrony.
- Ny anjara tsy azo andosirana, teny jadona tsy azo valiana

II. NY VINTANA

Hoy Andriamampitahona (Kabary Betsileo tak:34): “Ny vintan’ ilay andro nahaterahan’olona iray no mamarotra ny vintan’ ilay olona, ka io vintana io no mitondra ny fizotran’ny fiainan’ny manontolo: tsara io dia inohina fa tsara ny olona ratsy io dia ho sahiran-dava ilay olona”

1. Famaritana

Ny vintana dia hery miaraka amin’olombelona, miankina amin’ny tonon’androny naterahany. Mety ho tsara ka mitondra fanambinana, mety ho ratsy ka mahatonga ny fiainana tsy ialaham-pasahirahana

Ireto avy ny karazan’ny vintana teo amin’ny Malagasy: Alahamady, Adaoro, Adizaoza, Asorotany, Alahasaty, Asombola, Admizana, Alakarabo, Alakaosy, Adijady, Adalo, Alohotsy

Nohoverin’ny Ntaolo ho azo lefahina ny vintanan-dratsy sy ny vintana mahery, ka ny mpanandro no afaka manao izany. Mahafantatra sy afaka manoro ny andro tsara tokony anaoavana ny zava-dehibe eo amin’ny fiainana. Oh: famorana, fampakaram-bady, fanorenan-trano.

Niova izany fiheverana izany taty aoriana, ka nolazaina fa miankina amin’ny nataony tsirairay. Araka ny fihezany sy ny herim-po iatrehany ny adim-piainany no mahatsara na maharatsy ny vintana.

Ireo vintana mifandrata

Avril →	Alahamady=andro mahery	Alahamady	/	Admizana
Mai	Adaoro=andro mandoro	Adaoro		Alakarabo
Juin	Adizaoza=andro tsara ihany	Adizaoza		Alakaosy
Juillet	Asorotany=andro mafy	Asorotany		Adijady
Août	Alahasaty=andro mpamosavy	Alahasaty		Adalo
Septembre	Asombola=andro vola	Asombola		Alohotsy
Octobre	Admizana=tsy maty vonoina			
Novembre	Alakarabo=andro mahery			
Décembre	Alakaosy=androm-boa			
Janvier	Adijady=andro mafy			
Février	Adalo=Be alahelo			

Mars Alohotsy=tsy marim-ponenana

2. Ohabolana

- Ny tsara vintana no midera anjara, fa ny ratsy kosa mifia-dranomaso.
- Ny faniriana tsy takatry ny vintana.
- Aza miady vintana amin'ny akoho fa raha no any an-tsena izy loloavina
- Iray tam-po samihafa, samy manana ny vintany
- Raha vintan-ko faty tsy mba azo tanjonina ny anio, ary ny vintan-ko velona tsy mba azo vonoina ny aina
- Ratsy vintana ohatra ny akohokely lasan'ny papango, ka lasa ambony vao tra-pahoriana
- Tanalahy ambony hazo ny vintana, miova volo nony misy zaza misioka.
- Ny tarehy no andRahiratra, fa ny vintana andRatsitamoraina
- Tolo-kena maty jiro, ka vintana no andrasana
- Tsy misy mivavaka niankandrefana, fa samy nianavaratra ihany; fa ny harena mila vintana, ka raha tsy anjara, , tsy tonga.
- Tsy mandidy alohan'Andriamanitra aho, fa izay zara-vintana lolohavina

III. NY LAHATRA

Hoy Regis Rajemison (Rakibolina Malagasy tak.50): “Ny lahatra dia fitondran' Andriamanitra na ny vintana mihatra amin'ny olombelona”

Ny lahatra dia fototeny nahazoana ny sampan-teny hoe: mpandahatra, fandaharana, izay midika hoe: fandaminana. Noho izany ilazana ny nandaminan' Andriamanitra ny zavaboary ny lahatra.

Ny anjara dia mamaritra ny toeran'ny zavaboary.

Ohatra: voalahatra ho mpanjakan'ny zavaboary ny olombelona ka afaka mampiasa sy mifehy azy.

Mamatra ny anjara nataon'ny tsirairay koa ny lahatra.

Ohatra: anjara eo amin'ny fahafatesana, fananana-janaka, fananana-karena

Andriamanitra no mpandahatra, izy no tompon'ny lahatra. Miondrika eo anoloany ny olombelona fa tsy mihoitra. Tsy azo toerina izany lahatra izany.

Ohabolana

- ny lainga marivo tototra tsy mahaleo ny lainga tsara lahatra
- Tsy lahatra akory ny habadoana fa ny loha tsy atao fitoera-tsakotra fotsiny.
- Mahaiza mionona fa izao no lahatra
- Aza latsaina ny momba fa tsy ny olombelona no tompom-pandahatra

- Aza manantena hery fa ny lahatra tsy azo robahina
- Aza mimenomenona amin'ny anjara fa tsy fantatra ny lahatry ny Avo

IV. NY TENDRY

Hoy Regis Rajemisa Raolison (Rakibolana Malagasy tak.938): “Ara-piarahamonina ny tendry dia teny na adidy manondro olona hanao zavatra, manondro ny zavatra hatao, na ny toerana halea (.....)” “Ara-pinoana: ny teny dia fanondroana avy amin'ny Andriamanitra mahatonga ny olombelona hiaran'ny izao sy izao”

1. Famaritana

Ara-bakiteny: ny tendry dia baiko na didy manondro olona hanantanteraka asa, na manondro andraikitra ho raisina, na manondro toerana halea.

Ara-pinoana: ny tendry dia fanondroana mahatonga ny olombelona hiaran-javatra izay tsy hitovizan'ny rehetra ka mahatonga ny fiavanana.

2. Ohabolana

- Ny zanakao no soa tia ratsy, ka ny zanak'olona no tendren-kanana ody
- Ny fikasana no an'ny olombelona fa ny tendry an'Andriamanitra
- Zara hetra sy dia voatendry ny fahafatesana ka rehefa anajara tsy azo sakanana

3. Ny fifandraisana eo amin'ny anjara - vintana - lahatra- tendry

Ny finoana anjara, vintana, tendry dia samy vokatry ny tsy fahafan'olombelona manazava na manakatra toe-javatra mitranga.

Rehafa dinihina dia hita fa miankina amin'ny vintana ny fazahoana ny anjara; toy izany koa ny tendry nefa anisan'ny anjara na tolotra ny tsirairay ny vintana

Ny lahatra no mamaritra natao hoan'ny tsirairay, manondro ny tendry hoan'ny tsirairay.

Fehiny

Samy mitondra finoana sy fitonian-tsaian eo anoloan'ny toe-javatra tsy azo anoarana, nefa mety hampihena ny finiavana hioatra sy ahatonga ho kanosa tsy hijoro tompon'andraikitra.

IREO HERY INOANA MITANTANA NY FIAINANA

I. NY RAZANA

Hoy ny mpandinika William Ratrema (Riba sy loha hevitra): “Ny loharano faharoa no heverin’ny Ntaolo hipoiran’ny hasina dia ny razana. Dia mazava fa arakarakan’ny hasina nananan’ny razana fahavelony.”

Hoy indary Rakoto Paul (Tsileondriaka lah 6 Okt. 1972): “Ny foto-pinoan’ny razana talohan’ny nidiran’ny fivavahana kristianina, dia nipetraka tamin’ny fatahorana an’Andriamanitra sy ny razana, izay noheverina fa mody ho zanahary, ka mahita ny tsy hitan’ny mason’olombelona”

Famaritana:

Ny “razana” dia fanahin’olona efa maty, tafiditra ao am-pasan-drazana, tonombana ara-panahy, tsy olon-dratsy, tsy mpamosavy

Mpanelanelana ny olombelona amin’ny Andriamanitra ny Razana. Manankasina ny Razana ka mahery ny tso-drano.

Fanajana ny Razana

- Fiantsoana azy hoe: Itompoko lahy / Itompoko vavy
- Fanarana ny fomban-drazana
- Fitandremana ny fadin-drazana
- Fanaovana famadihana - Famonosan-damba ho marikin’ny fanadiovana

Ohabolana

- Tonga tsy nampoizina nasesiky ny razana
- Izay mandoro tanety, mandoro tanindrazana
- Raha razana tsy hitahy, fohazy hiady vomanga
- Ampamosavy tampodiam-paty nandrazana: tsy vagnon-draha nanina ka nody. (Ohabolana BETSIMISARAKA)
- Ny anankiray natao hoe " andevo namidy", ny anankiray natao hoe " nifindra fihinanana", ary ny anankiray natao hoe " andevo tsy fiompy"; ary ny anankiray natao hoe " andevon-drazana"
- Tsy atakalo, tsy amidy resy, toy ny andevon-drazana.
- Mahita ny akanga tsara soratra ka manary ny akoho mavon-drazana.
- Na tsara aza ny anam-bazaha tsy atakalo ny anatrakan-drazana.

II. ZANAHARYNA ANDRIAMANITRA ANDRIANANAHARY

Hoy ny mpandinika Rodlish (Ny fanadinoana): “Tsy mba manaraka karazam-pivavahana aho ary tsy mba mahala afa tsy ny fisian’ Andriamanitra tokana monja”

Hoy indray R.P. Antoine Rahajarizafy (Filozofia malagast tak 87) : « Amin’ny toniam-piainan’ny farany izay madinika sy farany izay vaventy dia indro ny Malagasy fa mahatsiaro sy miantso ny any ambony; motalaho tsy miankina manontolo amin’ily tompon’ny lanitra”

1. Famaritana:

Zanahary na Andriamanitra Andriananahary dia fanahy sy hery any ambony, tsy takatry ny herin'ny olombelona lehibe, masina, mahita ny zavatra rehetra, mpamindra fo. Tompo ihany koa ho hiantsoana azy noho izy mpamorina. Nivavahana sy nideraina ary najaina fatratra.

Andriana = fahamboniana + manitra= fofoka tsara

Taty aoriana, rehefa Tonga ny fivavahana kristianina vao nantsoina Andriamanitra io Andriamanitra Andriananahary

2. *Ohabolana*:

- Ny adala tsy ambakaina, zanahary no atahorana
- Akora   latsaka   an-drano: madigny
- Zanahary
- Hamelona. (Ohabolana BETSIMISARAKA)
- Andriamanitra tsy omen-tsiny, zanahary tsy omen-pondro fa ny olombelona no be siasia
- Zanahary tsy mitaha ny vaka
- Aleo meloka amin'olombelona toy izay meloka amin'Andriamanitra
- Aza manao an'Andriamanitra ho tsy misy ka mitsambiky mikipy
- Andriamanitra tsy andrin'ny hafa handriko ihany
- Andriamanitra nanome fa i balita no tsy nambinina.
- Ny tendrombohitra tsy mihoatra an'Ankaratra, ny lohasaha tsy mihoatra ny lempona fa raha avo ihany tsy misy ohatra an'Andriamanitra